

BONFINI MÁSOLÓJÁNAK CZIMERES LEVELE.

Közli: DÉCSÉNYI GYULA.

E folyóirat legelső évfolyamainak egyikében ¹ *Csontos János* a magyarországi középkori könyvmásolók és betűfestők sorozatát állítva egybe, megemlékezik II. Ulászló király János nevű scriptoráról, a ki Bonfini magyar történelmi munkáját leírta és ezért a királytól magyar nemességet és czimert kapott. *Pray* után, kitől az érdekes adatot kölcsönözte, közöl is a czímeres levélből annyit, a mennyit *Praynak Diatribe in dissertationem historicam de sto Ladislao rege* című, Pozsonyban és Kassán 1772-ben kiadott értekezése ismertette meg a tudományos világgal.

Az ekként közzétett töredék csak első részét tartalmazza a czímeres levélnek, a czímer leírása és a befejező formulák teljes elhagyásával. Hiányzott tehát a legérdekesebb rész, a melyből magát az adományozott czimert megismerhettük volna: s a mellett maga a közölt rész is — szerkezeti fogyatékokaitól eltekintve — formuláiban s egész fogalmazásának menetében teljesen eltér e korszak hiteles czímeres leveleinek rendes formuláitól. Ugy, hogy a heraldikusnak ez adat hitelességének kérdésével szemközt legalább is fel kellett függesztenie ítéletét, mindaddig, míg további adatok hiányában legalább a forrást nem ismeri, melyből *Pray* e közlését merítette.

A véletlen kedvezése megőrizte számunkra ezt a forrást, egy XVI. századbéli formulagyűjteményben, mely a kassai premontrei rendház egyik tagjának tulajdonát képezi, s ez idő szerint a Magyar Tudományos Akadémiánál van letéve, hogy talán véglegesen is annak

¹ «Magyar Könyv-Szemle» 1879. évf. 147—148. l.

tulajdonába menjen át. E 215 levélre terjedő, egykorú bőrkötésű papirkézirat, a benne található feljegyzés szerint, egyszer Oláh Miklós tulajdona, a XVI. század első évtizedeiből származik s 215 levélnyi terjedelemben jobbára II. Ulászló kancelláriájából származó oklevelek szövegét tartalmazza, többnyire a nevek és keltezés, valamint az ismertebb megszólítási és befejezési formulák mellőzésével. Ez oklevélgyűjteményben más hét czímeres-levéllel együtt meg van a kérdéses czímeres levél teljes szövege is, mely a keltezést és a neveket szintén mellőzi ugyan, de egész terjedelmében adja a czímer leírását s a befejező részt, s a mellett Pray közlésének említett szerkezeti hiányait is hibás olvasás és pontatlan másolás kifolyásává redukálja.

II. Ulászló korabeli czímeres-levelek című közleményemben a Magyar Heraldikai és Genealogiai Társaság folyóiratának hasábjain¹ ismertette e czímeres-leveleket, János iródeák armálisával is foglalkoztam, és előrebocsátva az előzményeket, bemutattam szövegéből a czímerleírás részletét. Nem tartom azonban fölöslegesnek, hogy a hol Pray legelső közlése lőn 12 év előtt föllevenítve és a szakkörökkel megismertette, a «Magyar Könyv-Szemlé»-ben is helyet kérjek ez érdekes oklevél egész terjedelmében való közlésének, mely egy becses középkori bibliographiai adat értékében adja meg a provenientia hitelességének eddig nélkülözött bizonyítékát.

A formuláskönyv 99^a lapjára *Arma quedam per Anthonium Bonfinis facta* felirattal beigtatott oklevél teljes szövege következőkép hangzik :

Wladislaus etc. Cum nichil fidelibus obsequiis principii gratius esse debeat, solaque fides inter ceteras virtutes multum suo iure promereri videatur, nichilque a regia dignitate ipsa ingratitude debeat esse magis alienum, idcirco decoris nostri exornande fidelitatis habendam duximus esse rationem. Nam cum summa Johannis t(alis) scriptoris et familiaris nostri fides et assiduitas, qui historiam Hungaricam ab Anthonio t(alis) editam fideliter rescripsit, nuperrime venisset in mentem, eius fideles elegantesque labores immunes preterire nequivimus, quos non tam alieno, quam nostro testimonio sat hactenus exploratos habuimus. Quare

¹ «Turul», 1891. 60. l.

cum aliis virtutibus eius, tum probitatis fidelitatisque constantia commoti, ab omni virium ignobilitate asserendum et in nobilitatis ordinem numerandum esse et iure, et sponte censuimus, quin etiam non modo t(alem), sed eius gratia t(alem) patrem suum, ceterosque fratres eius et heredes omnes cum universa posteritate perpetuo hoc honore honestandos esse arbitremur. Proinde Johannem t(alem), patrem, fratres et heredes omnes cum universa posteritate in nobilium ordinem privilegio et auctoritate nostra ita creamus, ascribimus et annumeramus, ut ex hoc tempore in semper pro nobilibus habeantur, haud secus, atque si ex antiquo nobilique sanguine prodiissent, ut de nostris et externis viris, qui in nostro servitio versati sunt, eque benemeriti videantur. Preterea hec arma et nobilitatis insignia concedimus et donamus, quem admodum in capite privilegii picta sunt, videlicet scutum celestini coloris semper, in ferius vero aurei et fortunatam coronam, (*így, kétségkívül* Fortunam coronatam *helyett*), in habitu purpureo volubili rothi (*így*) insidentem cum brevi in altera manu, cui scriptum sit: SOLI DEO; in altera vero sceptrum; insuper autem galeam coronatam cum paribus insignibus, dependentibus a tergo finibriis purpureis, celestinis et viridibus, que quidem galea pro militari crista habeatur; quin etiam ultro concedimus et mandamus, ut ceterorum more nobilium t(alis), pater et fratres eius heredesque et posterii omnes his nobilitatis insignibus, quibus ultro donavimus, ubique terrarum utantur, sive in preliis singularive certamine et equestri, sive in circumspectis certaminibus aliisque militaribus et generosis studiis his uti libuerit; preterea in obsignatoriis, annulis et sigillis, item domi militieque in velis aureis et tentoriis ac in omni denique expeditione pro eorum arbitratu et voluntate eos hec arma ceterorum ritu nobilium usque quaque gestare sponte nostra concedimus et iubemus. Hanc igitur immunitatem honoremque perpetuum itcirco eos sponte nostra concedimus et donamus ut viros bonos et fideles pro dignitate honestemus et ad regnorum nostrorum decus et splendorem eo magis imposterum nobilium numerus amplificentur, et ceteri eo vehementius istorum exemplo succensi ad capescendam virtutem et invitanda fidelitatis obsequia certatim excitentur, quo uberiores in principe remunerationem beneficentiamque cognoverint. In cuius rei fidem memoriam confirmationemque perpetuam presentes litteras nostras fieri iussimus, manum

proprium apposuimus, nostrique sigilli appensione munivimus.
Datum.

Az oklevél leírása szerint János udvarnok és adományos társai, ugymint atyja és testvérei czímerül felül kék és alul arany mezőben Fortuna istenasszonyt ábrázoló női alakot nyertek, mely bibor ruhában, koronával fején és kormánypálczával jobbában, szárnyas kereken ül s baljában SOLI DEO felirattal ellátott iratszalogot (breve) tart. Ugyanez alak ismétlődik oromdíszül a sisakon, melyet bibor, kék és zöld foszlányok ékitenek.

E czímer felöltő heraldikai sajátágaival a maga helyén¹ foglalkoztam; bibliografiai folyóiratban minket az csakis arról az oldalról érdekel, hogy tudtunkkal a legelső hazai nemesi czímer, melyre megszerzője nem katonai vagy politikai működésével, hanem egyszerűen íróttolla által szerzett érdemeket.

A nem mindennapi kitüntetést maga a híres udvari történetíró eszközölte ki serény másolójának; erről tanuskodik az oklevél felirata s nem valószínűtlen, hogy ő fogalmazta is meg a czímeres levél szövegét, mely, mint fentebb említém, mindenben eltér az e korbéli armálisok szokásos szövegezésétől. Bonfini tudvalevőleg 1503 tavaszán halt meg. Munkájának lemásolásáról ugyan már az 1494-diki királyi számadásokban van szó. A formuláskönyv oklevelei közül azonban II. Ulászló oklevelei többnyire a XVI század elejéről származnak, s így e század első három évére tehetjük a kérdéses czímeradományozás keltét.

Magáról a czímerversző scriptorról a restituált szöveg csak azt az új adatot közli velünk, hogy a király familiarisai, udvarnokai közé tartozott.

Az oklevél *scriptor et familiaris noster*-nek nevezvén, vagy mint udvari könyvmásoló, vagy pedig mint a királyi kancellária iródeákjainak egyike nyert a királyi udvarban állandó alkalmazást.

¹ Turul, i. h. 62. l.